

Mediernas rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2011

MSB, Enheten för lärande av olyckor och kriser

Förord

MSB har regeringens uppdrag att kunna ge en samlad bild och bedömning av olycksutvecklingen och säkerhetsarbetet i Sverige. Syftet är att bidra till kunskapsutveckling och beslutsunderlag för de aktörer i samhället som på olika sätt är involverade i att förebygga eller hantera olyckssituationer.

En viktig del av arbetet är att ta fram, analysera och tillhandahålla information kring förekomsten av olika typer av olyckor: vem som drabbas, i vilka sammanhang och av vilka orsaker. Men det behövs också kunskaper om hur människor – både allmänheten och beslutsfattare på olika nivåer - upplever och värderar olika olycksrisker i samhället.

I detta syfte har MSB (tidigare Räddningsverket) sedan år 2002 återkommande genomfört mätningar av allmänhetens kunskaper om olyckor och olycksrisker. År 2008 gjordes en motsvarande undersökning även bland politiker i riksdagen, landstingen och kommunerna.

Resultatet av dessa undersökningar visar på ett stort glapp mellan verklighetens olyckor och den bild som människor har av olycksläget. Generellt tenderar såväl allmänhet som beslutsfattare att kraftigt överskatta riskerna för våldsamma och dramatiska olyckor, främst trafikolyckor, medan mindre dramatiska vardagsolyckor – vilka är de som i verkligheten skördar flest offer – underskattas.

För att förstå hur dessa attityder och förväntningar formas har MSB studerat mediernas rapportering kring olyckor. Vilka typer av olyckor får mycket utrymme i medierna, och vilka får mindre utrymme? Finns det ett samband mellan den olycksbild som medierna förmedlar och de uppfattningar som allmänhet och beslutsfattare har?

Undersökningen visar att medievärldens olyckor kraftigt avviker från verklighetens, både när det gäller olyckstyp och vem som drabbas. Hypotesen att medierna fungerar som ett filter genom vilket människors bild av olyckor formas och förvrängs får stöd av undersökningen.

Syftet med rapporten är att belysa sambandet mellan bilden av olyckor i medier och människors uppfattningar om olyckor och olycksrisker, samt att väcka en diskussion om hur detta samband påverkar samhällets olycksförebyggande insatser. Avsikten är inte att kritisera mediernas nyhetsvärdering utan däremot att öka medvetenheten om den asymmetri som finns, för att på så sätt minska risken för att felaktiga föreställningar om verkligheten påverkar samhällets prioriteringar i det olycksförebyggande arbetet.

Rapporten har tagits fram i samarbete med Westander PR, där arbetet har utförts av Johannes Mosskin.

Karlstad, november 2011

Jan Schyllander, utredare vid Enheten för lärande av olyckor och kriser, MSB

Innehållsförteckning

FÖRORD	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1 SAMMANFATTNING	4
2 METOD OCH UNDERLAG	7
3 GRÄNSDRAGNINGAR	8
3.1 Begreppet "olycka"	8
3.2 Felkällor	9
3.3 Potentiella och historiska olyckor	9
3.4 Nationella och internationella olyckor	9
4 RESULTAT	11
4.1 Fördelning mellan typer av olyckor	11
4.1.1 Nationell och internationell olycksrapportering.....	11
4.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, både nationell och internationell rapportering ...	11
4.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering	12
4.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering	13
4.2 Avsändare	13
5 ANALYS	16
5.1 Nationell och internationell olycksrapportering bland TT-artiklarna	16
5.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar	17
5.2.1 Vägtrafikolyckor.....	17
5.2.2 Brand	17
5.2.3 Drunkning	18
5.2.4 Fallolyckor	18
5.2.5 Förgiftning	18
5.2.6 Kvävning	18
6 SLUTSATSER AVSEENDE MEDIERNAS RAPPORTERING	19
6.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen	19
7 ALLMÄNHETENS BILD AV OLYCKOR	22
8 KUNSKAPER OM OLYCKOR BLAND FOLKVALDA	25
9 DISKUSSION	26

1 SAMMANFATTNING

Syftet med denna rapport är att belysa sambandet mellan mediernas rapportering kring olyckor, och den bild av olycksläget i Sverige som allmänhet och beslutsfattare har.

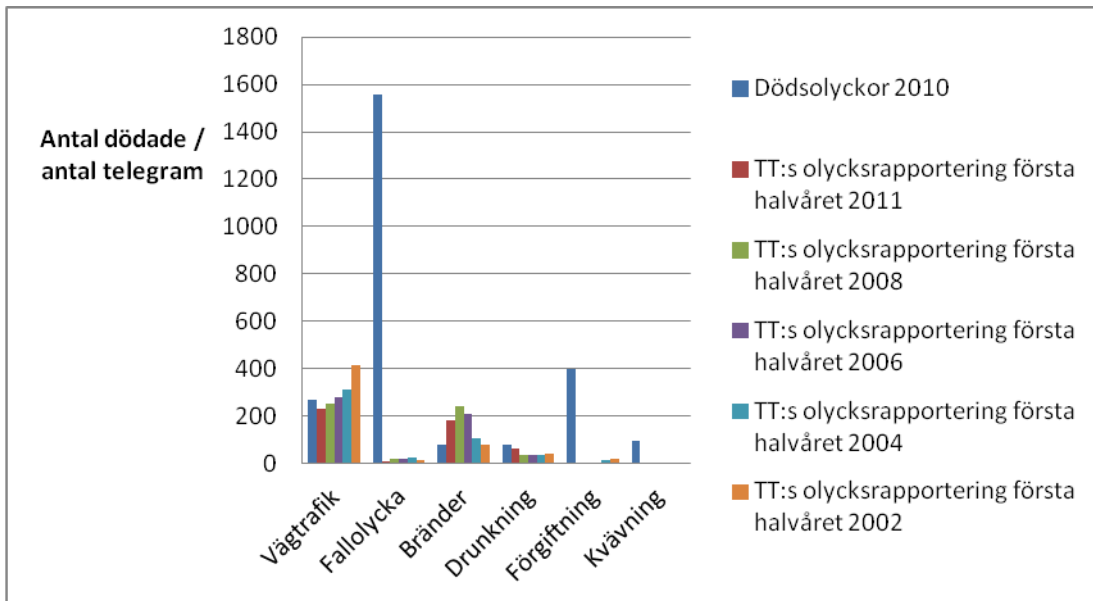
I rapporten jämförs det verkliga antalet dödsfall i olika typer av olyckor med Tidningarnas Telegrambyrås, TT:s, rapportering om olyckor samt med allmänhetens och politikernas kunskaper om olyckor. De viktigaste resultaten är följande:

- Under år 2010 omkom 2 894 personer till följd av olyckor i Sverige. Ur dessa kan sex huvudtyper urskiljas: fallolyckor (55 procent), vägtrafik (9 procent), förgiftning (14 procent), kvävning (3 procent), bränder (3 procent) samt drunkning (3 procent). Bland övriga olyckstyper (totalt 13 procent) återfinns bland annat arbetsplatsolyckor samt olyckor med oklar orsak.¹
- I september 2011 ställde Sifo, på uppdrag av MSB, följande fråga till allmänheten: "Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall?" Svaren fördelade sig som följer: vägtrafik (75 procent), fallolycka (8 procent), förgiftning (3 procent), drunkning (6 procent), bränder (2 procent) och kvävning (2 procent). Fyra procent av de svarande anger "Tveksam, vet ej". Andelen som känner till att fallolyckor är den olyckstyp som vållar flest dödsfall minskade från 13 procent år 2008 till 8 procent 2011.
- En klar majoritet tror felaktigt att trafikolyckor vållar flest dödsoffer, medan andelen som känner till att fall är den vanligaste dödsorsaken är mycket låg och dessutom har minskat sedan 2008.
- En klar majoritet, 62 procent, tror att den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är mellan 20 och 39 år, men denna åldersgrupp stod endast för 9 procent av alla dödsfall i olyckor 2010. Endast fyra procent svarade åldersgruppen över 80 år, trots att denna grupp stod för drygt hälften av alla dödsolyckor.
- Sommaren 2008 svarade 374 politiker (riksdagsledamöter samt landstings- och kommunalråd) på en enkät om olyckor. På frågan "Vilken av följande olyckstyper tror du leder till flest dödsfall i Sverige i dag?" svarade 57 procent vägtrafik och 35 procent fallolyckor. Fyra procent svarade drunkning, två procent förgiftningsolyckor och två procent brandolyckor.
- Tidningarnas Telegrambyrå, TT, skrev under det första halvåret 2011 ut sammanlagt 489 artiklar/telegram om olyckor som granskats i denna rapport. 48 procent handlade om vägtrafikolyckor, 37 procent om brandolyckor, 13 procent om drunkningsolyckor, knappt två procent om fallolyckor och mindre än en procent om förgiftningsolyckor. Ingen handlade uteslutande om kvävningsoolyckor.
- Allmänhetens och politikernas felaktiga tro att vägtrafiken står bakom flest dödsolyckor speglar i hög utsträckning TT:s samlade olycksrapportering.

¹ Källa; Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen, EpC

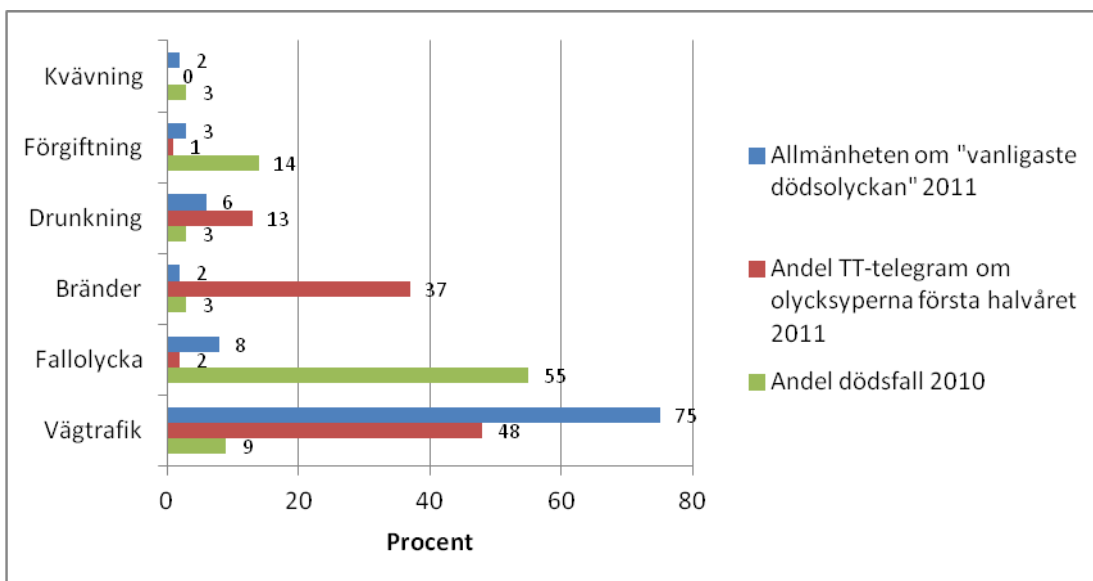
Mediernas rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2011

I nedanstående diagram jämförs olycksrapporteringen i Sverige under fem år med det faktiska antalet dödsolyckor 2010.

Figur 1. Antal dödsolyckor per olyckskategori 2010 och antalet nyhetstelegram per olyckskategori under åren 2002 till 2011. Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen och TT (nationell rapportering).

I nedanstående diagram görs en jämförelse mellan de tre undersökta faktorerna i undersökningen.

Figur 2. Andelen dödsfall, andelen TT-telegram (nationell rapportering) och andelen hos allmänheten som trodde att respektive kategori var den vanligaste, redovisat per olyckskategori. Källa; Dödsorsaksregistret, TT, Sifo

Mediernas rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2011

I nedanstående tabell ges en översikt över resultaten från de fem undersökningsperioderna, samt en Sifo-undersökning om allmänhetens kunskaper om olyckor från 2009 och en liknande politikerenkät 2008.

Olyckstyp	Andel (och antal) dödsfall					Allmänheten om "vanligaste dödsolyckan"						Politiker om "vanligaste dödsolyckan"	Andel (och antal) nationella TT-telegram om olyckstyperna, 1:a halvåret				
	2002	2004	2006	2008	2010	2002	2004	2006	2008	2009	2011		2008	2002	2004	2006	2008
Drunkning	5 % (158)	4 % (98)	4 % (106)	4 % (126)	3 % (80)	6 %	3 %	6 %	5 %	4 %	6 %	4 %	7 % (39)	7 % (36)	7 % (36)	7 % (38)	13 % (63)
Vägtrafik	18 % (513)	17 % (463)	16 % (445)	13 % (389)	9 % (269)	83 %	85 %	75 %	75 %	77 %	75 %	57 %	73 % (415)	63 % (314)	51 % (278)	45 % (252)	48 % (233)
Bränder	4 % (111)	2 % (61)	2 % (63)	3 % (79)	3 % (80)	1 %	1 %	2 %	1 %	2 %	2 %	2 %	14 % (79)	21 % (104)	38 % (209)	43 % (240)	37 % (182)
Fallolycka	47 % (1351)	45 % (1262)	50 % (1444)	53 % (1615)	55 % (1588)	2 %	6 %	9 %	13 %	10 %	8 %	35 %	3 % (15)	5 % (25)	3 % (19)	3 % (18)	2 % (8)
Kvävning	3 % (95)	3 % (92)	4 % (104)	3 % (84)	3 % (93)	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	2 %	-	0,2 % (1)	1 % (4)	0 % (0)	1 % (5)	0 % (0)
Förgiftning	9 % (255)	9 % (256)	11 % (307)	11 % (349)	14 % (398)	3 %	3 %	2 %	3 %	2 %	3 %	2 %	3 % (18)	3 % (15)	0 % (2)	1 % (4)	1 % (3)
Övriga olyckstyper	14 % (410)	20 % (549)	14 % (391)	13 % (403)	13 % (386)	Vet ej = 3 %	Vet ej = 3 %	Vet ej = 6 %	Vet ej = 3 %	Vet ej = 2 %	Vet ej = 4 %	-					
Totalt	100 % (2893)	100 % (2781)	100 % (2860)	100 % (3045)	100 % (2894)	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 % (567)	100 % (498)	100 % (544)	100 % (557)	100 % (489)

2 Metod och underlag

Till underlag för föreliggande analys av massmediernas rapportering om olyckor ligger en genomgång av Tidningarnas Telegrambyrås (TT) rapportering under det första halvåret (1 januari-30 juni) 2011.

Valet att utgå från TT:s rapportering bygger på att denna nyhetsbyrå är starkt "nyhetsledande"; dels refererar/publicerar andra medier TT:s texter, dels sätter TT i hög grad dagordningen för övriga mediers egna redaktionella arbete.

Sökningen gjordes i Mediearkivet/Retriever på TT-artiklar/telegram med följande sökord: förekomst av orden "olycka", "olyckor" "fallolyck*", "bilolyck*", "trafikolyck*", "bussolyck*", "brand", "eldsvåd*", "villabrand*", "lägenhetsbrand*", "drunkn*", "förgift*" och "kvävn*".

Resultatet blev knappt 2 000 artiklar, som laddades hem i fulltext. Sedan har dubletter och artiklar som av olika skäl inte varit relevanta för undersökningen rensats bort. Kvarvarande artiklar har sorterats och kategoriserats utifrån olyckstyp, samt efter huruvida rapporteringen avser olyckor i Sverige eller i andra länder. En kategorisering av de nationella artiklar/telegram där urskiljbara "avsändare" av budskapet förekommer har också gjorts.

Totalt återstod efter rensning 821 artiklar, varav 591 stycken avsåg nationell- och 230 stycken internationell rapportering.

Artiklarna har i första hand hänförs till någon av de prioriterade olyckskategorierna – drunkning, vägtrafikolycka, brand, fallolycka, kvävning eller förgiftning. I många fall har detta inte varit möjligt och de överblivna artiklarna har samlats under kategorin "övrigt". Denna kategori innehåller allt från tåg- och flygolyckor till arbetsplatsolyckor. Av dessa har endast arbetsplatsolyckor kvantifierats noggrant, bland annat för att se hur många av dessa som orsakats av fall.

Sammanlagt kunde 489 artiklar om olyckor i Sverige knytas till någon av de sex huvudkategorierna, medan 102 artiklar behandlade övriga typer av olyckor. Av dessa avsåg 33 olika typer av arbetsplatsolyckor varav 7 orsakades av fall.

3 Gränsdragningar

3.1 Begreppet "olycka"

Alla vet vi ungefär vad en olycka är. Granskar man begreppet närmare är det emellertid inte helt lätt att avgränsa. Tre kriterier brukar ofta anges: det ska röra sig om en *plötslig* händelse som resulterar i något *negativt*, och händelsen ska dessutom vara *oavsiktlig*.

Dessa kriterier är emellertid inte helt knivskarpa:

- Plötsligheten kan vara omedelbar, till exempel ett fall eller en explosion, eller något relativt utsträckt, till exempel ett giftutsläpp under några timmar eller kanske dagar.
- Frågan om hur påtagliga de negativa konsekvenserna ska vara för att en händelse ska betraktas som en olycka har betydelse för vad som i sin tur räknas som enbart tillbud, incidenter eller störningar.

Huruvida en händelse är oavsiktlig eller inte kan också vara svårt att avgöra. Många olyckor visar sig vid närmare granskning vara uppsåtliga, till exempel bränder, förgiftningar eller drunkningar i mord- eller självmordssyfte.

När man studerar och kategoriserar olika typer av olyckor uppstår inte sällan gränsdragningsproblem. Exempelvis kan en kollision mellan en grävskopa och en parkerad bil som orsakar en brand i en intilliggande villa kategoriseras som antingen en vägtrafikolycka, en villabrand eller en arbetsplatsolycka. Om det av artikeln dessutom framgår att det finns misstankar om att grävmaskinisten orsakade kollisionen avsiktligt, uppstår frågeställningen om det överhuvudtaget är relevant att tala om en olycka.

Följande principer har varit vägledande i arbetet med denna rapport:

- Olyckor eller "olycksliknande händelser" där det finns en bakomliggande misstanke om brott men som uppstått utan direkt uppsåt att skada/döda, betraktas som olyckor. Exempel: "BILIST VÅLLADE DÖDSOLYCKA - FICK TVÅ ÅRS FÄNGELSE". Förhållandet att den bilförare som omnämns i den aktuella artikeln var alkoholpåverkad vid olyckstillfället förändrar rimligtvis inte bedömningen att själva händelsen var oavsiktlig. Samma sak gäller om någon orsakar en trafikolycka till följd av fortkörning eller annan vårdslöshet.
- Olyckor som i artiklarna/telegrammen beskrivs som omedelbara (eller sannolika) följer av medvetna och uppsåtliga handlingar – exempelvis anlagda bränder, misshandel, mord eller mordförsök har inte tagits med i undersökningen.
- Allmän rapportering kring stormar, översvämningar och naturkatastrofer har i allmänhet inte tagits med, utom i de fall rapporteringen uttryckligen handlar om exempelvis drunkningsolyckor, trafikolyckor eller liknande som orsakats av stormen eller katastrofen.
- Artiklar som involverar flera olika olyckstyper har klassificerats utifrån vilket som var huvudsakligen vållande till olyckan. En bussbrand till följd av en krock eller liknande trafikolycka har klassificerats som trafikolycka, medan en bussbrand som uppkommit på annat sätt klassificerats som brandolycka.

3.2 Felkällor

Det kan inte uteslutas att vissa artiklar/telegram har räknats fler än en gång, eftersom TT ibland skickar ut reviderade/utökade versioner av tidigare publicerat material, med ny rubrik. Vi har i möjligaste mån försökt rensa bort sådana dubletter, men enstaka fel kan inte helt uteslutas. Detta torde inte ge upphov till några systematiska fel.

Kategoriseringen av vissa artiklar som överlappar flera olika olyckstyper kan ibland diskuteras. Detsamma gäller artiklar som har uteslutits eller som borde ha uteslutits från analysen. Men återigen rör det sig i så fall om enstaka fel som inte torde påverka helhetsbilden.

Hela analysmaterialet kring mediernas rapportering härrör från ett begränsat nedslag i tiden - det första halvåret 2011. Resultat och analys bör betraktas mot bakgrund av de statistiska effekter som detta kan ge upphov till.

Kvaliteten hos de elektroniska sökmotorernas indexering av olika sökord kan inte garanteras, men erfarenheten visar att träffbilden på eftersökta ord brukar vara god.

3.3 Potentiella och historiska olyckor

Flera artiklar under perioden behandlar hypotetiska eller potentiella olyckor. Dessa artiklar har uteslutits ur studien. Enstaka artiklar som berättar om historiska olyckor som inträffade för många år sedan har också exkluderats.

3.4 Nationella och internationella olyckor

I rapporten görs en åtskillnad mellan artiklar om olyckor som inträffat i Sverige och utomlands. Artiklar om olyckor som inträffat utomlands men vars huvudfokus är att någon svensk blivit drabbad har dock klassificerats som nationell olycksrapportering. Anledningen till detta är att dessa artiklar tycks ha fått sitt nyhetsvärde just på grund av att en eller flera svenskar varit inblandade.

4 Resultat

4.1 Fördelning mellan typer av olyckor

Det totala antalet artiklar/telegram (nationella och internationella) i analysen som bedömts vara relevanta uppgår till 821. Av dessa avser 591 nationell rapportering och 230 internationell rapportering.

4.1.1 Nationell och internationell olycksrapportering

Nedan visas fördelningen mellan den nationella och internationella olycksrapporteringen mellan år 2002 till 2011 uttryckt i procent.

	<i>JANUARI - JUNI 2002</i>	<i>JANUARI - JUNI 2004</i>	<i>JANUARI - JUNI 2006</i>	<i>JANUARI - JUNI 2008</i>	<i>JANUARI - JUNI 2011</i>
<i>Nationell rapportering</i>	80	79	77	84	72
<i>Internationell rapportering</i>	20	21	23	16	28

Olycksrapporteringen domineras under 2011, liksom under tidigare år, av nationella olyckor framför internationella. Variationen är liten under de fem undersökningsperioderna. Ökningen av den internationella olycksrapporteringen under det första halvåret 2011 förklaras till stor del av tsunamikatastrofen i Japan och de efterföljande kärnkraftsolyckorna. Artiklar relaterade till dessa händelser svarade för nästan 8 procent av den totala olycksrapporteringen under perioden.

4.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, både nationell och internationell rapportering

Som tabellen nedan visar har andelen TT-telegram om vägtrafikolyckor minskat kraftigt sedan 2002 medan brandolycksrapporteringen tydligt har ökat. Rapporteringen av drunkningsolyckor har ökat kraftigt under 2011 jämfört med tidigare år. Den internationella olycksrapporteringen om drunkning står för en betydande andel av ökningen. Många av artiklarna handlar om afrikanska båtflyktingar som omkommit på sin väg mot Europa.

Den totala olycksrapporteringen uttryckt i procent:

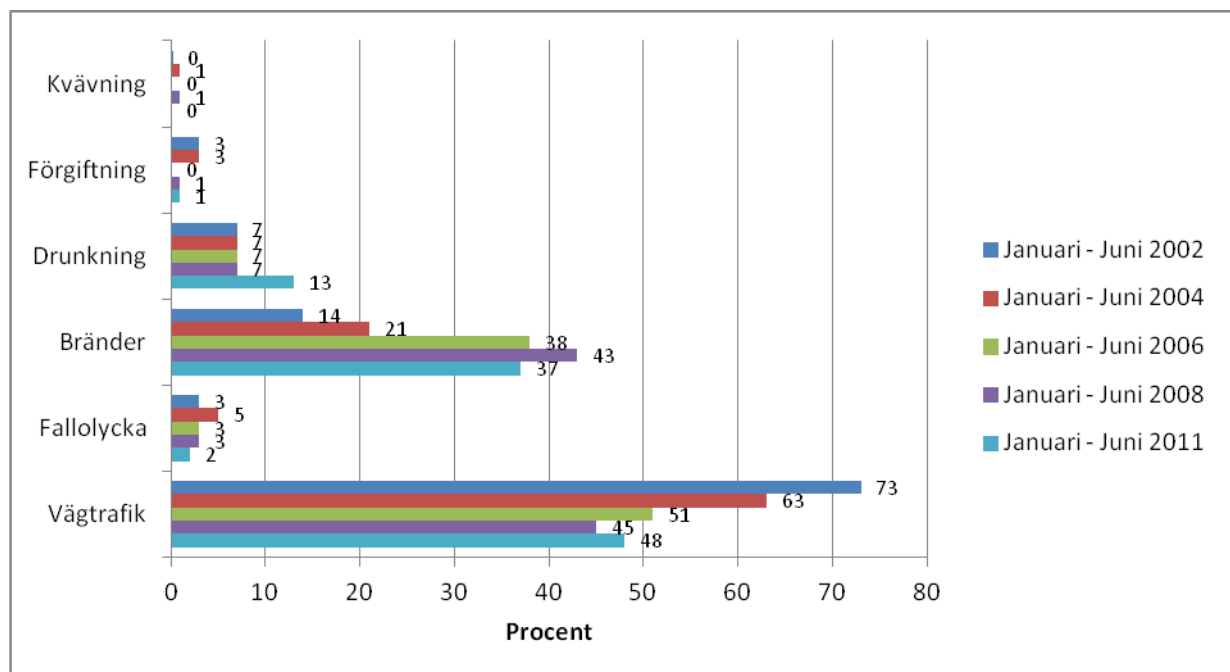
	JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2006	JANUARI - JUNI 2008	JANUARI - JUNI 2011
Vägtrafikolyckor	71	61	49	44	44
Brand	12	19	37	43	37
Drunkning	11	11	9	9	16
Fallolyckor	3	5	3	3	1
Förgiftning	3	3	1	1	2
Kvävning	0	1	0	1	0

4.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering

Den nationella (svenska) olycksrapporteringen, uttryckt i andel procent:

	JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2006	JANUARI - JUNI 2008	JANUARI - JUNI 2011
Vägtrafikolyckor	73	63	51	45	48
Brand	14	21	38	43	37
Drunkning	7	7	7	7	13
Fallolyckor	3	5	3	3	2
Förgiftning	3	3	0	1	1
Kvävning	0	1	0	1	0

Olycksartiklar som inte berör någon av de sex ovan nämnda olyckskategorierna ingår inte i sammanställningen. Som tabellen ovan och diagrammet nedan visar har den nationella rapporteringen om vägtrafikolyckor minskat kraftigt sedan år 2002, även om liten ökning skedde år 2011 jämfört med 2008. Rapporteringen om drunkningsolyckor nästan fördubblades under 2011. Andelen fallolyckor har varit låg under hela perioden, men aldrig så låg som under 2011.

Figur 3. Andel nationella artiklar fördelade per olyckstyp och år.

4.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering

Nedan visas fördelningen inom den internationella olycksrapporteringen uttryckt i procent. Lägg märke till att olycksartiklar som inte berör någon av de sex ovan nämnda olyckskategorierna inte ingår i sammanställningen.

	JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2006	JANUARI - JUNI 2008	JANUARI - JUNI 2011
Vägtrafikolyckor	63	54	43	37	30
Brand	6	14	32	40	35
Drunkning	28	24	17	19	28
Fallolyckor	2	4	3	1	1
Förgiftning	1	2	4	3	6
Kvävning	0	2	0	1	0

Som tabellen visar syns samma tendens beträffande vägtrafikolyckor och bränder även i den internationella rapporteringen, det vill säga att rapporteringen kring trafikolyckor har minskat under åren medan rapporteringen kring bränder ökat. Rapporteringen om övriga olyckskategorier är relativt stabil genom åren.

4.2 Avsändare

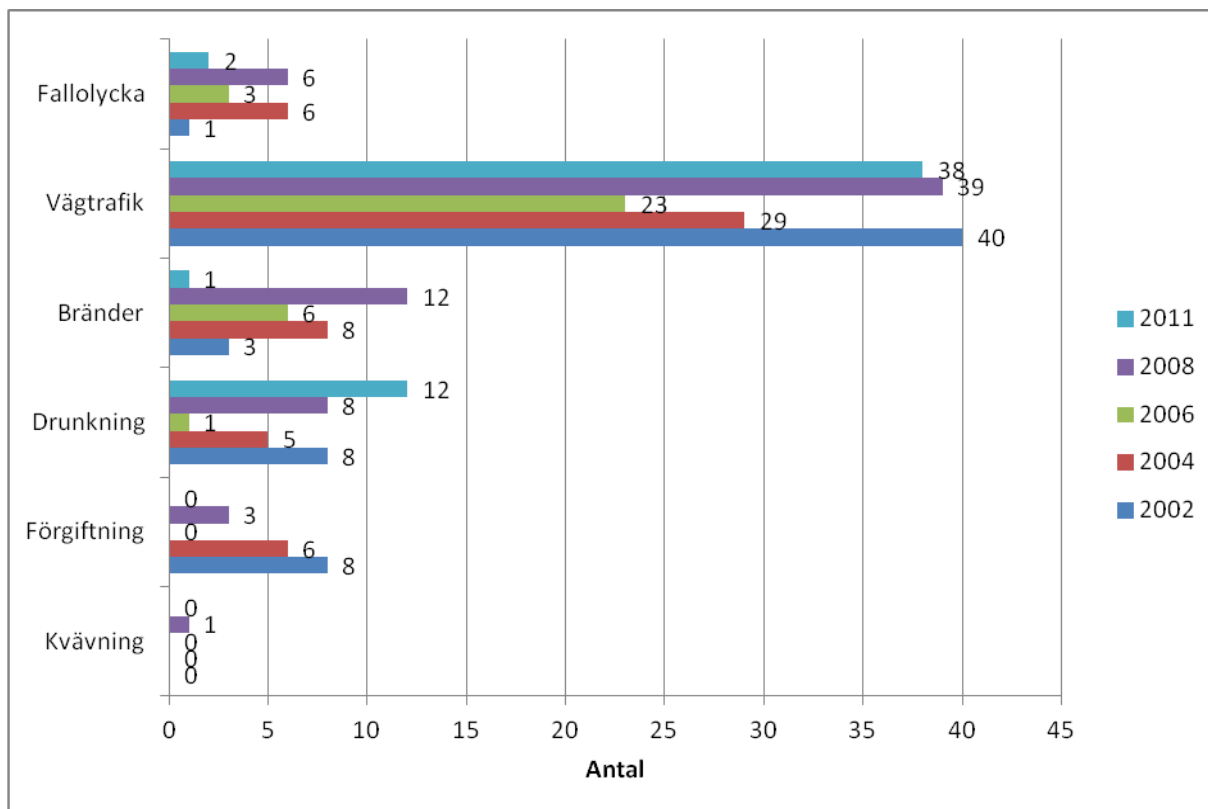
Med avsändare avses här en aktör som kan antas ha haft för avsikt att förmedla ett visst budskap genom publiciteten. Detta sker vanligen genom studier, rapporter, statistik, utredningar, kampanjer och annat. Utmärkande för denna typ av nyhetsinnehåll inom olycksrapportering är att artiklarna inte uppehåller sig kring en specifik olyckshändelse utan behandlar statistik, olycksrisker, förebyggande åtgärder och så vidare från en generell utgångspunkt - såvida det inte är fråga om en haveriutredning eller liknande.

I 73 av de 489 relevanta nationella artiklarna/telegrammen finns en urskiljbar avsändare. Det motsvarar 15 procent av den totala nationella olycksrapporteringen.

Bland avsändarna återfinns: Svenska Livräddningssällskapet (12 artiklar), Arbetsmiljöverket (9 artiklar), Trafikverket (9 artiklar), If Skadeförsäkring (6 artiklar), Nationella viltolycksrådet (4 artiklar), Barnolycksfallsfonden (3 artiklar), Transportstyrelsen (3 artiklar), Statens väg- och transportforskningsinstitut (3 artiklar), Afa försäkring (2 artiklar), LO (2 artiklar), Folksam (2 artiklar), Älgskadefondsforeningen (2 artiklar), Trafikanalys (2 artiklar) och Sveriges Motorcyklister (2 artiklar).

En stor andel av avsändarna är myndigheter. Övriga avsändare utgörs huvudsakligen av försäkringsbolag, intresseorganisationer och frivilligorganisationer som sysslar med räddningsverksamhet av olika slag.

År 2011 är MSB endast avsändare till en artikel: *Fler skadas i skidolyckor*. Det kan jämföras med år 2008 då MSB/Räddningsverket var avsändare till sammanlagt tio artiklar.

Figur 4. Antal artiklar/telegram med en tydlig avsändare, fördelade efter olyckstyp och år.

Vägtrafik

Vägtrafikolyckor är den mest omskrivna olyckstypen och den olyckskategori som har flest aktiva avsändare. 40 artiklar, 17 procent, har en tydlig avsändare.

Års- och månadsvis återkommande olycksstatistik, kompletterad med särskild helg- och semesterstatistik, undersökningar, förebyggande åtgärder och varningar presenteras av olika aktörer. Typiska rubriker är:

Tung trafik orsakar många stopp (Trafikverket)
Män kör på – kvinnor blir påkörda (If Skadeförsäkringar)
Nu kommer mc-olyckorna (Sveriges motorcyklister)
Stort mörkertal för cykelolyckor (Folksam)

Brand

Brand är liksom föregående år den i storleksordningen näst mest omskrivna olyckstypen. Det är dock endast en av artiklarna om brand, 0,5 procent, som har en tydlig avsändare.

Fallolyckor

Antalet artiklar om fallolyckor i rapporteringen är fortsatt litet – endast 8 av 489 nationella artiklar handlar om fallolyckor. Två av dessa kan kopplas till en tydlig avsändare. Rubrikerna är:

Fakta: 30 000 skadas årligen (Räddningsverket)²

² TT-artikeln hänvisar till Räddningsverket trots att myndigheten år 2009 uppgick i MSB.

Nät och uppsikt stoppar studsskador (Barnolycksfallsfonden)

Arbetsplatsolyckor inkluderas inte i kategorin *Fallolyckor*. Bland artiklar om arbetsplatsolyckor finns under perioden sju artiklar som uppmärksammar fall. Två av dessa har en avsändare:

Många föll på jobbet 2010 (Arbetsmiljöverket)

Fler kvinnor skadas på jobbet (Afa Försäkring)

Drunkning

Svenska Livräddningssällskapet (SLS) är den enda aktör som förekommer som avsändare i samband med drunkningsolyckor under det första halvåret 2011. SLS är den aktör som är avsändare till flest antal TT-artiklar under perioden. Organisationen publicerar bland annat statistik kring drunkningsolyckor månadsvis. Tolv av 63 artiklar om drunkningsolyckor, 19 procent, har SLS som avsändare. Exempel:

Rekordfå drunknade – men fler barn (SLS)

Fakta: 2011 bryter trenden (SLS)

Bara varannan svensk kan livrädda (SLS)

Förgiftning

Inga artiklar om förgiftning under det första halvåret 2011 hade en tydlig avsändare.

Kvävning

Inga artiklar handlade uteslutande om kvävning under det första halvåret 2011.

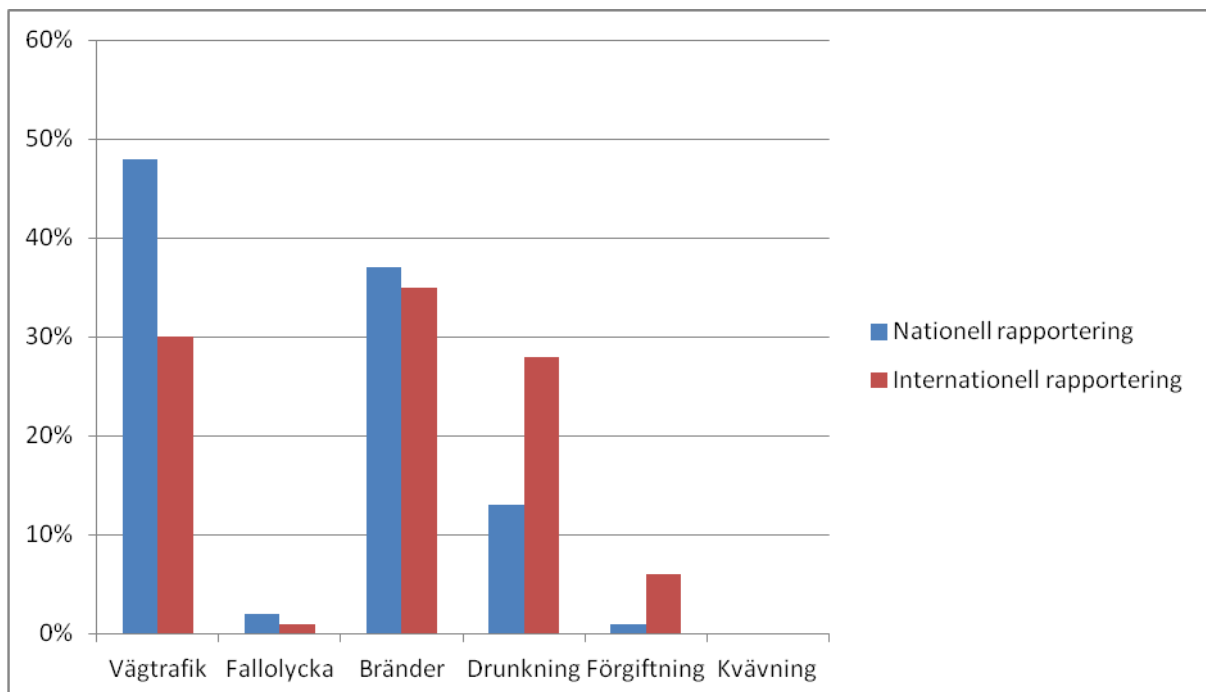
5 Analys

5.1 Nationell och internationell olycksrapportering bland TT-artiklarna

Nedan visas den nationella respektive internationella olycksrapporteringen som andel av den totala olycksrapporteringen under det första halvåret 2011, uttryckt i procent.

	Nationell	Internationell
Vägtrafik	48%	30%
Bränder	37%	35%
Drunkning	13%	28%
Fallolycka	2%	1%
Förgiftning	1%	6%
Kvävning	0%	0%

Som framgår av ovanstående tabell och diagrammet nedan utgörs den största delen av den nationella olycksrapporteringen av vägtrafikolyckor. Efter att gapet mellan rapporteringen om vägtrafikolyckor i jämförelse med bränder stadigt har minskat mellan 2002-2008 noteras en mindre ökning 2011 jämfört med 2008. Internationellt dominerar numera brandolyckorna rapporteringen. I början av 2000-talet dominerades även den internationella rapporteringen främst av vägtrafikolyckor. Fallolyckor utgör en försvinnande liten andel av olycksrapporteringen såväl nationellt som internationellt.

Figur 5. Procentuell fördelning mellan den nationella respektive internationella olycksrapporteringen år 2011 indelat i sex olyckskategorier.

5.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar

Medierapporteringen av olika olyckor är olika till sin karaktär, beroende på händelsens art. Rubriksättningen är ofta mycket talande i detta avseende.

5.2.1 Vägtrafikolyckor

Enskilda olyckor och offer

Vägtrafikolyckorna utgör den mest omskrivna olyckskategorin i den nationella olycksrapporteringen. En mycket stor andel av artiklarna/telegrammen handlar om enskilda olyckor. Exempel på typiska rubriker är:

Man allvarligt skadad i olycka
Tre döda i svår krock
Fyra till sjukhus efter bilolycka
23-åring allvarligt skadad i olycka

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda vägtrafikolyckor är också omskrivna. Typiska rubriker är:

Flera olyckor i svår halka
Lösgrus olycksrisk för cyklister
Väjde för fasan – 16-åring dog

Rapporter och statistiska underlag

Många rapporter och statistiska undersökningar presenteras kring trafikolyckor och uppmärksammas och rapporteras regelbundet av medierna. Typiska rubriker är:

Dödsolyckor dubblas i sommartrafiken
Säsong för motorcykelolyckor
Cyklister i flest trafikolyckor

5.2.2 Brand

Enskilda olyckor och offer

Liksom vid de tidigare undersökningarna liknar olycksrapporteringen om bränder rapporteringen om vägtrafikolyckorna genom att de oftast beskriver enskilda olyckstillfällena och deras offer. Typiska rubriker är:

Man omkom vid brand
Flera familjer evakuerade vid brand
Kvinna död i brand på servicehus

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda bränder förekommer också, om än i mycket begränsad omfattning. Exempel på typiska rubriker är:

Åtta till sjukhus efter torrkokning
Raketer orsakade flera bränder

Rapporter och statistiska underlag

Rapporter och statistiska undersökningar om bränder förekommer i mycket begränsad omfattning. Exempel på rubriker är:

*Radhus saknar bra brandskydd
Verklig brand vid ett larm av tio*

5.2.3 Drunkning

Enskilda olyckor och offer

Drunkning är den tredje mest omskrivna olyckskategorin i den nationella olycksrapporteringen. Rapporteringen om drunkningsolyckor nästan fördubblades under det första halvåret 2011 jämfört med tidigare år. Detta trots att antalet omkomna i drunkning inte varit lägre vid något av de år som ingår i undersökningen (år 2008 var antalet lika lågt).³ I likhet med brand och vägtrafikolyckorna handlar artiklarna/telegrammen oftast om enskilda olyckor och deras offer. Exempel på typiska rubriker är:

*Sjuåring drunknade utanför Söderhamn
Man nära att drunkna utanför Tranemo*

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, drunkningsolyckorna rapporteras också. Exempel på rubriker är:

*Man drunknade efter fall ur kanot
Svenskor dog när turistbåt sjönk*

Rapporter och statistiska underlag

Statistik presenteras månadsvis av Svenska Livräddningssällskapet. Ytterligare rapporter och statistiska underlag förekommer också. Typiska rubriker är:

*Fler drunknade i maj i år
Rekordfå drunknade – men fler barn
Sjutton personer har drunknat i år*

5.2.4 Fallolyckor

Enskilda olyckor och offer

Liksom vid de tidigare undersökningsperioderna uppmärksammas de enskilda fallolyckorna när det rör sig om spektakulära fall, vilka ofta är barn- eller arbetsplatsrelaterade. Rapporteringen om arbetsrelaterade fallolyckor (som inte inkluderas i kategorin *Fallolyckor*) var under det första halvåret 2011 nästan lika stor, 7 artiklar, som den om övriga fallolyckor, 8 artiklar. Endast två artiklar under perioden handlade om äldres fallolyckor. Exempel på rubriker är:

*Skallskadad vid fall genom fönster
Nästan omöjligt att ta sig upp*

³ Källa: Svenska Livräddningssällskapet.

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till enskilda fallolyckor uppmärksammas vid flera tillfällen. Exempel på rubriker är:

Dog efter fall ur rullstol
Skallskadades i fallolycka vid snöröjning

Rapporter och statistiska underlag

Barnolycksfallsfonden, Arbetsmiljöverket och Afa Försäkring publicerade statistik som gav upphov till tre artiklar under perioden. Två av dessa tillhör kategorin arbetsrelaterade fallolyckor. Rubrikerna lyder:

Nät och uppsikt stoppar studsskador
Många föll på jobbet 2010
Fler kvinnor skadas på jobbet

5.2.5 Förgiftning

Förgiftningsolyckor rapporteras mycket sparsamt i analysmaterialet, trots att dessa utgör den andra största olyckskategorin vad gäller antal dödsoffer. TT publicerade endast tre artiklar om förgiftningsolyckor i Sverige under perioden:

Tio förgiftade vid grillning
Giftvarning för svampdelikatess
Elva klorskadade i simhall

5.2.6 Kvävning

Ingen TT-artikel om kvävningsolyckor har hittats under det första halvåret 2011.

6 Slutsatser avseende mediernas rapportering

TT:s nationella olycksrapportering under det första halvåret 2011 består till 48 procent av vägtrafikolyckor, 37 procent av brandolyckor, 13 procent av drunkningsolyckor, knappt 2 procent av fallolyckor samt mindre än 1 procent av förgiftningsolyckor. Inga artiklar handlar om kvävningolyckor.

Bilden från tidigare rapporter tycks därmed hålla i sig: olycksrapportering styrs av andra faktorer än hur vanliga olyckorna är. Rapporteringen om dödsfall till följd av fallolyckor utgör det tydligaste exemplet på detta. Trots att dödsolyckorna vid fall ökat och år 2010 stod för 55 procent av samtliga dödsfall vid olyckor har rapporteringen i media minskat. Faktum är att olycksrapporteringen om fall var den lägsta någonsin år 2011 jämfört med de övriga fyra undersökta åren. Endast två av artiklarna handlade om äldre personers fallolyckor. Den ena skildrade en enskild olycka medan den andra beskrev äldres fall i generella termer. Det är även värt att notera hur lite media rapporterar om förgiftning (knappt en procent av artiklarna) trots att denna olyckstyp år 2010 stod för 14 procent av dödsfallen orsakade av olyckor. Rapporteringen om drunkningsolyckor utgör ytterligare ett exempel på att olycksrapporteringen styrs av andra faktorer än hur vanliga olyckorna är. Trots att antalet omkomna aldrig varit lägre än under det första halvåret 2011 jämfört med övriga undersökta år i studien, uppmärksammades drunkningsolyckor nästan dubbelt så mycket under det första halvåret 2011 som tidigare år.

Någon djupare analys av vilka faktorer som styr mediernas olycksrapportering ryms inte inom ramen för denna rapport. Nedan följer dock en anspråkslös diskussion av tänkbara urvalskriterier.

6.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen

Utan ambition att göra en akademisk djupdykning i "medielogiken" bakom olycksrapporteringen kan det vara intressant att försöka identifiera några faktorer som kan antas påverka mediernas nyhetsvärdering. Tänkbara faktorer är:

- *Snabba eller dramatiska olycksförlopp* - En kollision mellan två bilar är intressantare eller enklare att beskriva än att någon har snubblat på tröskeln, oavsett vilka konsekvenserna för offren blir.
- *Tydliga konsekvenser* - Skador och dödsfall som uppstår omedelbart vid olyckstillfället kräver oftast ingen research eller återkoppling till tidigare händelser.
- *Geografisk närhet* - Det krävs betydligt mindre av dramatik och konsekvenser för att medierna ska rapportera om olyckor och olycksliknande händelser som inträffat i den geografiska närheten. I denna analys, liksom i föregående, framgår detta av den övervägande nationella betoningen på artiklar och telegram, men motsvarande gäller även för lokala medier, som ofta rapporterar om mindre olycksfall i lokalsamhällen, som aldrig skulle "platsa" i riksmidierna.
- *Lättillgängliga källor* - Nyheter som är lätta att hitta är populära på bantade redaktioner med uppdrivet tempo där allt färre reportrar ska producera allt mer nyhetsmaterial. Därför är offentliga dokument, såsom polisens uppgifter om ingripanden och uttryckningar till olycksplatser tacksamma nyhetskällor. Det är betydligt svårare att hitta information om exempelvis förgiftningar, som i allmänhet inte föranleder några polisuttryckningar eller insatser av

räddningstjänsten, eller fallolyckor i hemmet.

- *Många offer* - En olycka som drabbar många är intressantare än motsvarande olycka om den drabbar få. "36 döda i bussolycka i Nepal" omskrivs i svenska medier. "Över 900 förgiftade..." innebär att bakelser i Spanien kan bli rubrikstoff i Sverige. Fallolyckor däremot drabbar bara en person åt gången.

7 Allmänhetens bild av olyckor

För att få politisk acceptans för olika interventionsprogram och fördelning av ekonomiska resurser för olycksförebyggande arbete är allmänhetens uppfattningar kring olyckor och olycksrisker av central betydelse. Det är sannolikt lättare att få acceptans för en större satsning på ökad säkerhet om den risk man försöker minska genom åtgärden allmänt uppfattas som allvarlig.

Enheten för lärande av olyckor och kriser lät mot denna bakgrund göra en undersökning med hjälp av Sifo för att få en bild av svenska folkets uppfattningar och kunskap om olyckor.

Två frågor ställdes till 1 000 slumpvis utvalda personer under perioden 22-28 september 2011. Frågorna och svaren presenteras nedan:

Fråga 1: Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall? Är det...?

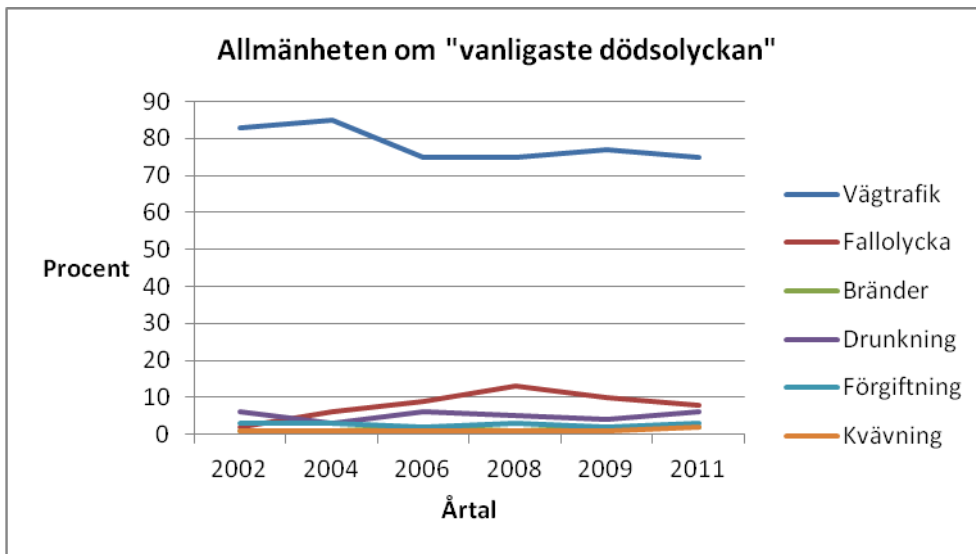
1. Drunkning
2. Vägtrafik
3. Bränder
4. Fallolycka, dvs man ramlar
5. Kvävning
6. Förgiftning
7. Tveksam vet ej

En tydlig majoritet, 75 procent, tror att vägtrafik är den olyckstyp som leder till flest dödsfall. Den orsak som näst flest, 8 procent av de intervjuade, anger är fallolyckor. Sex procent tror att drunkning är den olyckstyp som leder till flest dödsfall, medan tre procent tror att det är förgiftning. Två procent svarade bränder och lika många svarade kvävning. Fyra procent svarar tveksam/vet ej.

Fråga 2: I vilken ålder tror du att det är mest sannolikt att man råkar ut för en dödsolycka?

1. 0-19 år
2. 20-39 år
3. 40-59 år
4. 60-79 år
5. Över 80 år
6. Tveksam vet ej

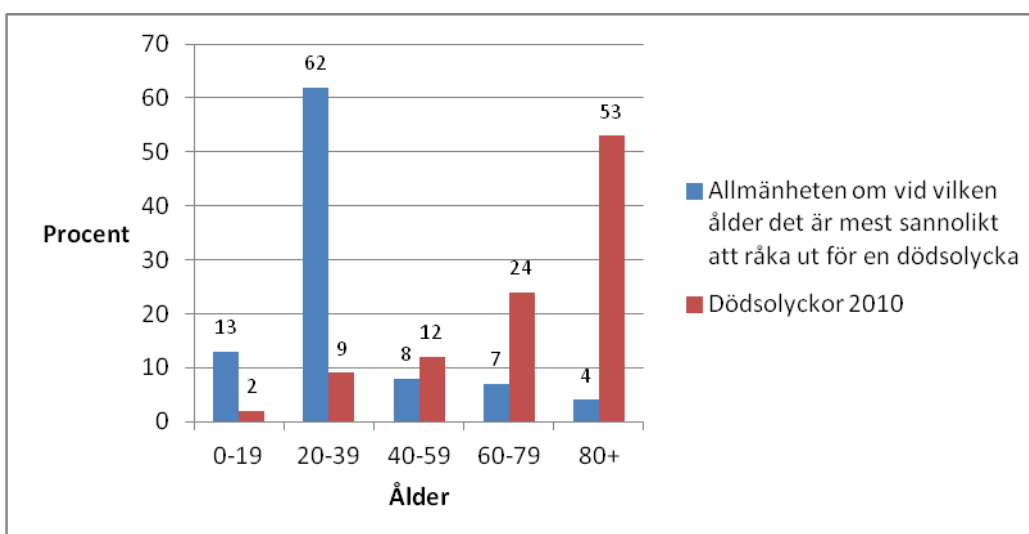
Resultatet av undersökningen presenteras i två diagram nedan.

Figur 6. Andel som tror att respektive olyckstyp leder till flest dödsfall under åren 2002-2011. Statistiken för bränder och kvävning är i det närmaste identisk genom åren, vilket förklarar varför endast fem grafer syns i diagrammet.

Som diagrammet ovan visar, har allmänhetens bild om den vanligaste dödsolyckan förändrats under de fem undersökningsperioderna. En tendens är att andelen som tror att vägtrafik är den vanligaste olyckstypen har minskat sedan första undersökningsperioden.

En annan tendens som kan skönjas är att andelen som tror att fallolyckor är den vanligaste dödsolyckan nu sjunker efter en relativt kraftig ökning fram till 2008. En tänkbar delförklaring kan vara att bland andra MSB/Räddningsverket fram till för några år sedan bedrev ett mer aktivt informationsarbete för att öka medvetenheten om den verkliga olycksbilden. Det är i sammanhanget värt att notera att fall som andel av dödsolyckorna i Sverige, med undantag för år 2004, har ökat under perioden. År 2002 stod denna olyckskategori för 47 procent av dödsfallen, mot 55 procent 2010.

Figur 7. Andel dödsolyckor 2010 per ålderskategori samt allmänheten om vid vilken ålder det är mest sannolikt att råka ut för en dödsolycka. Källa: Socialstyrelsen och Sifo. Notera att andelen av allmänheten som svarat att de är tveksamma eller inte vet uppgår till sex procent.

I själva verket är det den åldersgrupp som allmänheten tror är *minst* drabbad av dödsolyckor, personer som är 80 år och äldre, som är *värst* drabbad. Den åldersgruppen stod för 53 procent av de omkomna i Sverige under 2010. Som framgår av diagrammet ovan tror en klar majoritet av de intervjuade att den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är 20-39 år. Enligt Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik är detta dock den åldersgrupp som är näst minst drabbad av dödsolyckor.

En förklaring till allmänhetens uppfattning att den yngre gruppen löper större risk för att råka ut för en dödsolycka kan vara att denna åldersgrupp är hårdast drabbad i vägtrafiken, och att allmänheten tror att denna olyckstyp är den vanligaste.

8 Kunskaper om olyckor bland folkvalda

De som beslutar om hur resurser och ansvar för samhället olycksförebyggande arbete ska fördelas är politiker i riksdag, landsting och kommuner. Det är naturligtvis viktigt att dessa har en korrekt bild av olycksläget som grund för sina beslut.

För att få en uppfattning av politikernas kunskaper om olyckor genomfördes år 2008 en enkätundersökning bland riksdagsledamöter samt landstings- och kommunalråd. Sammanlagt svarade 374 politiker på enkäten. På frågan "Vilken av följande olyckstyper tror du leder till flest dödsfall i Sverige i dag?" svarade 57 procent vägtrafik och 35 procent fallolyckor. Fyra procent svarade drunkning, två procent förgiftningsolyckor och två procent brandolyckor.

Dessutom trodde hälften av de svarande att allmänheten är mest orolig för att trafikolyckor ska inträffa, medan knappt två procent trodde att allmänheten oroar sig mest för fallolyckor.

Det är alltså en klart större andel av politikerna som har en korrekt bild av olycksläget än bland allmänheten i stort, men fortfarande är det en majoritet av politikerna i de organ som ytterst ansvarar för beslut, prioriteringar och resursfördelning i det olycksförebyggande arbetet som felaktigt tror att trafiken orsakar störst antal dödsfall.

Det ligger nära till hands att tro att detta också kan påverka de beslut som fattas kring säkerhetsarbetets inriktning, prioriteringar och resursfördelning. Frågan som då infinner sig är om samhällets resurser för förebyggande arbete verkligen hamnar där behovet är som störst, där de kan göra som mest nytta.

9 Diskussion

Den svenska allmänheten har fortsatt en helt felaktig uppfattning om förekomsten av olika typer av dödsolyckor. En överväldigande majoritet tror att merparten av dödsolyckorna sker i vägtrafiken. Det är fortfarande en relativt sett mycket liten andel som känner till att merparten av dödsolyckorna sker genom att äldre människor faller i den egna bostaden. Dessvärre är trenden att kunskaperna om vilka dödsolyckor som är vanligast har försämrats de senaste tre åren. Detsamma gäller kunskaperna om vilken åldersgrupp som är värst drabbad. Detta trots att fallolyckor som andel av dödsolyckorna i Sverige ständigt ökar.

Även bland beslutsfattare i riksdag, landsting och kommuner är det en majoritet som har en felaktig uppfattning om vilka typer av olyckor som vållar flest dödsoffer. Kunskaperna bland dessa folkvalda är dock betydligt bättre än hos allmänheten.

Den bild som allmänheten har när det gäller olyckor överensstämmer på flera punkter med den bild som medierna ger. Trafikolyckor, inte minst dödsolyckor, har stort nyhetsvärde och får i allmänhet stort genomslag i medierna, medan dödsfall till följd av fallolyckor bland äldre så gott som aldrig ger upphov till någon publicitet.

När det gäller bränder är emellertid det mediala genomslaget stort – men det är ändå få som tror att brandolyckor är den olyckstyp som vållar flest dödsfall. Detta kan möjligen bero på att det är en relativt liten andel av de omskrivna bränderna som involverar dödsoffer.

Det finns skäl att tro att de felaktiga föreställningar som finns kring olycksbilden också slår igenom i de prioriteringar som görs när det gäller olycksförebyggande arbete. När det gäller såväl trafikolyckor som arbetsplatsolyckor finns tydliga ansvarsförhållanden och det bedrivs ett systematiskt arbete med att följa upp och utreda olyckor och tillbud för att åtgärda riskerna. Detta arbete har varit mycket framgångsrikt när det gäller att minska risken för dödsolyckor på dessa områden. Antalet döda i trafiken är i dag bara cirka en fjärdedel av vad det var på 70-talet, samtidigt som antalet bilar på våra vägar dubblats under samma tid.

När det gäller äldres fallolyckor, som orsakar det största antalet dödsoffer och även ett mycket stort antal vårdtygn på sjukhus, saknas ett motsvarande ansvarsförhållande och det finns ingen systematisk uppföljning av olyckor i syfte att identifiera och åtgärda risker. Så har också antalet fallolyckor ökat på ett oroande sätt under de senaste decennierna.

Situationen är problematisk ur såväl etisk som samhällsekonomisk synpunkt. Det finns både enkla och billiga åtgärder som skulle kunna förebygga de fallolyckor som inte bara skapar ett oerhört lidande för dem de drabbar, utan som också bidrar till skenande vårdkostnader. Fallolyckor bland äldre kostar samhället nära 10 miljarder kronor årligen, en summa som successivt beräknas öka om inga åtgärder vidtas.

Det är knappast realistiskt att medierna skulle ändra sin nyhetsvärdering och börja rapportera om äldres fallolyckor i samma utsträckning som man rapporterar om dramatiska dödsolyckor i trafiken. Men det är viktigt att ha klart för sig att mediernas bild inte speglar det verkliga förhållandet mellan dessa olyckstyper utan är resultatet av helt andra avvägningar.